

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ.

МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

УДК 94(37).05.07.

Михайло Сайко

КРЕДИТНІ ТОВАРИСТВА У ДАВНЬОМУ РИМІ (ЕПОХА ПІЗНЬОЇ РЕСПУБЛІКИ – РАННЬОЇ ІМПЕРІЇ)

Стаття присвячена вивченню діяльності кредитних товариств у Стародавньому Римі. Визначено основні типи господарських об'єднань: повне товариство, товариство з обмеженою відповідальністю, а також, товариство для здійснення якогось одного виду діяльності. Розглянуто устрій та діяльність кредитних товариств з надання морської позики, а також, банківсько-кредитних товариств ("societas danistriae"), які уклалися для проведення однієї операції – спільного надання кредиту клієнту. Проаналізований зміст договору банківсько-кредитного товариства, який дійшов до нашого часу і отримав в історичній літературі назву "Семигородський триптих".

Ключові слова: кредитне товариство, Давній Рим, "Семигородський триптих", типи господарських об'єднань, морська позика.

Важливу роль в економіці давнього Риму в епоху пізньої республіки і ранньої імперії відігравали промислові, торгові і кредитні товариства (societas). Діяльність яких проаналізовано у багатьох публікаціях. Серед найбільш визначних праць відзначимо монографію П. Соколовського [1], роботи В. Краута [2, с. 42–54], Е. Пагенштехера [3, с. 77–79] та К. Смирнова [4, с. 146–164], а також окремі глави в юридичних дослідженнях Юліуса Барона [5, с. 69–83] та К. Чіларжа [6, с. 220–223].

Автор статті також опублікував дві роботи, присвячені господарським товариствам; у першій з них досліджувалася типологія таких товариств [7], у іншій – розглянуто один із типів таких товариств – "societates vectigalium publicorum" [8].

У цій статті поставлено завдання проаналізувати діяльність ще одного виду господарських об'єднань – кредитних товариств.

Зміст договору товариства визначений в "Інституціях" Гая: "товариство ми звичайно укладаємо або для того, щоб об'єднати все своє майно, або заради здійснення якої-небудь угоди, наприклад, для купівлі та продажу рабів" ("Societatem coire solemus aut totorum bonorum aut unius alicuius negotii, veluti mancipiorum emendorum aut vendendorum") (Gai. III, 148). Цим визначенням покриваються усі типи господарських об'єднань від повного товариства до короткострокового об'єднання для здійснення однієї-єдиної операції.

Найдавнішим типом об'єднань було повне товариство. Генетично воно походило від так званого "consortium", тобто, угоди між братами після смерті батька не розділятися і продовжувати вести спільне господарство. Це об'єднання характеризувалося спільністю майна, рівністю всіх членів і правом розпоряджатися спільним майном (без права його відчуження), а також міцністю і тривалістю свого існування. Члени родинних об'єднань часто володіли однаковими долями в загальному торговому капіталі і ділили порівну прибутки від його експлуатації [7, с. 296]. Прямим продовженням первісного "consortium" було повне товариство – "societas omnium bonorum" в якому об'єднувалося все без винятку майно учасників компанії. Характерною рисою повного товариства була необмежена відповідальність усіх його членів усім своїм майном за борги товариства. Повне товариство, у більшості випадків, носило ім'я найбільш впливового його члена і, зазвичай, складалося з більш чи менш близьких родичів і численного технічного персоналу, до якого входили вільновідпущеники і раби.

Суттєвим недоліком повного товариства було те, що така форма об'єднання була недостатньо динамічною і, у випадку необхідності, не могла суттєво збільшити свої обороти. Капітали обмежувалися майном небагатьох повних товаришів, а залучення нових компаньйонів було утруднене, бо існування такого роду компанії вимагало високого рівня довіри між її членами. Внаслідок цього з'являється пайові товариства в яких об'єднувалось не все майно, а лише те, яке призначалось для спільної діяльності ("societas quaestus"), а відповідальність компаньйонів була обмежена розміром внесеного паю. Ця форма об'єднання була наскільки розповсюдженою, що, як зазначав Ульпіан, у випадку, якщо угода товариства укладена просто ("simpliciter") і не дано певних вказівок ("non fuerit distinctum"), на яке саме майно розповсюджується спільність, вважалося, що

предметом товариства є все, що отримане від підприємницької діяльності (Dig. XVII, II, 7) (Dig. – Digestae Justiniani Augusti).

Серед різновидів цього останнього відзначимо "societas unius negotiationis" – товариство для здійснення якогось одного виду діяльності. Наприклад, торгової чи кредитної, серед яких відзначимо товариства відкупників ("societas publicorum"), а також "societas unius rei" – товариство для здійснення однієї-єдиної угоди [1, с. 54; 2, с. 72; 3, с. 220]. Компаньйони об'єднували свої майнові інтереси тільки у межах цього договору, з метою укладення однієї угоди на загальний страх і ризик [1, с. 54].

Серед товариств типу "societas unius rei" відомі кредитні товариства, які створювалися для надання морської позики. Морська позика, як відомо, надавалася на фрахт судна, закупівлю товарів, іноді на дорожні витрати тощо. Найхарактернішою її рисою було те, що ризик втрати судна і вантажу брав на себе кредитор "при морській позиці ризик покладається на кредитора з моменту відплиття судна" ("in nautica pecunia ex eo die periculum spectat creditorem, ex quo navem navigare conveniat" (Dig. XXII, II, 3) тобто, кажучи іншими словами, і позичений капітал і проценти на нього поверталися кредитору лише у випадку вдалого повернення судна у порт призначення. Будь-яка позика, що не відповідала цій умові, не вважалася морською. Цю особливість морської позики роз'яснив Геренній Модестин: "морською позикою є позика, яку везуть за море, якщо ж гроші споживаються на місці, позика не вважається морською" ("Traiecticia ea pecunia est quae trans mare vehitur: ceterum si eodem loci consumatur, non erit traiectica") (Dig. XXII, II, 1).

Для "морської позики", був встановлений "морський відсоток" ("fenus nauticum", або "traiectica pecunia"). Його розмір офіційно не обмежувався. Юлій Павел привів цю норму у "Сентенціях": "За морську позика, яка надається для мореплавства, або перевезення за море, внаслідок ризику для кредитора під час морської подорожі, постановлено стягувати необмежений відсоток" ("Traiectica pecunia dicitur, quae in navi, ut ad transmarina deferatur, deponitur quia maris periculo committitur, in quantas convenerit usuras, hanc pecuniam dare creditor potest" (Paul. Sent. II, XIV, § 3) (Paul. Sent. – Julius Paulus. Sententiarum). Зрозуміло, що морський відсоток був значно вищим, ніж при звичайній угоді, бо ризик втрати грошей був для кредитора значно більшим, ніж звичайно.

Для зменшення ризику втрати грошей, кредитори створювали кредитне товариство, кожен із членів якого мав свою долю у декількох угодах позики і у випадку загибелі судна позичальника, втрати кредитора компенсувалися за рахунок інших позичальників. З відомих римлян членом такого товариства був Катон Старший. Плутарх, описуючи його життя відзначав: "займався він і лихварством, і до того ж наймерзотнішим його видом: позичанням грошей під заморську торгівлю. Він засновував співтовариство і запрошував бажаючих вступити до нього. Коли їх набиралося п'ятдесят чоловік і стільки ж суден, Катон, за посередництвом вільновідпущеника Квінктіона (який вів справу разом із боржниками і разом із ними відправлявся у плавання), брав собі одну долю з п'ятдесяти. Так, ризикуючи лише незначною частиною цілого, він отримував величезні прибутки" (Plut. Cato major, 21) (Cato major – Плутарх. Катон Старший).

До товариств такого роду відносимо і банківсько-кредитні товариства. Їх особливістю у порівнянні з іншими товариствами "societas unius rei" полягала у тому, що вони створювалися виключно для надання кредиту, а також та обставина, що хоча б один з членів товариства професійно займався банкірською діяльністю. Умови створення товариства роз'яснив Юлій Павел: "якщо в декількох осіб є один позов, то вони вважаються однією особою. Наприклад, якщо є декілька аргентаріїв при одній стипуляції, або декілька банкірів, які мають однакові вимоги, то вони будуть вважатися однією (особою), бо є один борг" ("si plures sint qui eandem actionem habent, unius loco habentur. Ut puta plures sunt rei stipulandi vel plures argentarii, quorum nomina simul facta sunt: unius loco numerabuntur, quia unum debitum est") (Dig. II, XIV, 9 pr.).

Основним документом, у якому регламентувалося устрій товариства "societas unius rei" був договір "contractus societatis", у якому визначалися умови тієї єдиної угоди, заради якої і утворювалося товариство. До нашого часу дійшла лише одна угода про створення банківсько-кредитного товариства. Оскільки цей контракт має виключне значення для розкриття тематики дослідження, ми наводимо його текст повністю. Це договір створення банківського товариства ("societas danistriae") для надання позики, укладений в Дакії і 167 р. між банкіром Юлієм Олександром і Касієм Фронтинном. Її зміст такий: "Між Касієм Фронтинном і Юлієм Олександром створене товариство для надання грошей у лихву від найближчого дня за 10 днів до січневих календ, які були в консульство Пудента і Поліона, до найближчого передодня квітневих ід, які мають наступити, з такою умовою, щоб усе, що у цьому товаристві у подальшому станеться – прибуток, чи збитки, вони повинні брати на себе у рівних долях. В це товариство Юлій Олександр вніс готівкою, чи перебуваючими в обігу 500 денаріїв, і Секунд, раб-управляючий Касія Палумба вніс 267 денаріїв за Фронтинна... В Альбурні повинен буде... Якщо у цьому товаристві хто-небудь буде викритий у тому, що здійснив злісний обман, то за 1 ас 1 денарій, а за 1 денарій 20 денаріїв... він повинен буде внести іншому; а по закінченню терміну, вони повинні будуть віднявши борг, або

отримати назад вищеназану суму, або, якщо буде якийсь надлишок, поділити його. Так дати, зробити, надати зобов'язався Касій Фронтин, гарантував Юлій Олександр. Відносно цієї справи підписані дві однакові таблиці. А також вони винні Косці 50 денаріїв, які вони повинні отримати від вищеназаних боржників. Складено в Деузари за 5 днів до квітневих календ в III консульство Вера і Квадрата ("Inter Cassium Frontinum et Iulium Alexandrum societas danistriae ex X kal. Ianuarius quae proxima fuerunt Pudente et Polione cos. in pridie idus Apriles proximas venturas ita convenit, ut ut quidquid in ea societate ab re natum fuerit lucrum damnumve acciderit, aequis portionibus suscipere debebunt. In qua societate intulit Iulius Alexander numeratos sive in fructo quingentos, et Secundus Cassi Palumbi servus actor intulit – ducentos sexaginta septem pro Frontino... Alburno debebit. In qua societate si quis dolo malo frandem fecisse deprehensus fuerit in asse uno – unum... denarium unum – XX... alio inferre debebit, et tempore peracto deducto aere alieno sive summam supra scriptam sibi recipere sive, si quod superfuerit, dividere debebunt. Id dari fieri praestari que stipulatus est Cassius Frontinus spondit Iul. Alexander). De qua re duo paria tabularum signatae sunt. Item debentur Cossae – L. quos a socis supra scriptis accipere debebit. Actum Deusare V kal. April. Vero III et Quadrato cos. (CIL. III, c. 950, № XIII) (CIL – Corpus Inscriptionum Latinarum. [9, c. 200–201].

Документ складено у поселенні Деузара, яке було розташоване в провінції Дакія. Це територія історичної області Семигород, тому текст цього договору відомий як "Семигородський триптих". На місці Деузара нині знаходиться містечко, яке під час перебування Семигороду у складі Угорщини носило назву Вереспатак (Verespatak). Після того, як Семигород перейшов до Румунії, містечко змінило назву на Рошиа-Монтане (Roşia-Montană). Це триптих, який, як і інші триптихи, складався з 6 табличок. Друга, третя і п'ята сторінка у таких триптихах заливалися воском і на них наносився писаний текст. Перша, четверта і шоста сторінки воском не заливалися і використовувалися як своєрідні палітурки до попередніх табличок, до з якими вони зв'язувалися попарно. Основний текст договору викладався на 2-й і 3-й табличках. На 5-й записувалися свідки. Збереглися лише перші дві сторінки тексту, 3-а втрачена. Як видно з документу, угода була укладена між двома кредиторами для надання позики, яка складалася з внесків кожного з членів товариства. Обумовлювалося що прибутки, отримані від позики повинні ділитися порівну, а також визначені штрафні санкції за обман у двадцятикратному розмірі. Термін договору незначний – з 23 грудня 166 р. по 12 квітня 167 р. Самий же договір укладений 28 березня 167 р., за 16 днів до його припинення, тобто заднім числом [4, с. 151]. Очевидно, що компаньйони певний час вели справу, довіряючи один одному, однак, внаслідок якихось подій, про які нам нічого не відомо, вони були змушені укласти формальний договір.

Фігурантами цієї угоди були досить дрібні банкіри, які оперували незначними сумами. Третя особа, згадана у документі – Касій Палумб, раб-управитель Секунд якого вніс долю за Фронтину, вірогідно був боржником Фронтину і таким чином розрахувався з боргом.

Доля Юлія Олександра – 500 денаріїв внесені лише частково готівкою, частково грішми, що находилися в обігу, тобто борговими розписками за гроші, вкладені під відсоток ще до укладення товариства. Касій Фронтин усі гроші вніс готівкою. Очевидно що, ініціатором цього товариства був Юлій Олександр, у якого всі гроші були в обігу. Щоб не втратити клієнта він і залучив до товариства Касія Фронтину, обіцяючи йому участь в операції. Про те, що Юлій Олександр потребував грошей, можна зробити висновок з того, що він погодився ділити прибуток наполовину, незважаючи на те, що вніс в товариство майже вдвічі більше, ніж Касій Фронтин.

Власне, основна угода між членами товариства була вербальною і укладалася у формі стипуляції ("verba stipulationis"). Описуваний же договір ("cautio"), лише підтверджував факт цієї стипуляції. На думку Юлія Павла, "якщо в документі написано, що хтось обіцяв щось, то це вважається рівнозначним тому, що на задане питання було дано відповідну відповідь" ("Sed si scribat aliquis se quaecumque summam redditurum, ita habetur, quasi ad interrogata responderit") (Paul. Sent. V, VII, § 2).

Словосполучення "так дати, зробити, надати зобов'язався Касій Фронтин, гарантував Юлій Олександр" говорить і про факт стипуляції, і про те, що у даному випадку в ролі стипулятора виступав Касій Фронтин, а Юлій Олександр був поручителем – "спонсором" ("sponsores"), "фідеіпромісором" ("fideipromissores") чи "фідеіусором" ("fideiussores"). Про обов'язки стипулятора і поручителя двічі висловився Юлій Павел. Він зазначив "якщо (поручитель) урочисто поручився за борг під гарантію власного майна, то у цьому випадку (поручитель) повинен розглядатися як головний боржник і угода, укладена з ним, вважається укладеною з головним боржником" ("sed si fideiussor in rem suam spondit, hoc casu fideiussor pro reo accipiendus est et pactum cum eo factum cum reo factum esse videtur") (Dig. II, XIV, 24). "Ця ж умова стосується двох боржників і двох аргентаріїв, які складають товариство банкірів" ("Idem in duobus reis promittendi et duobus argentariis sociis") (Dig. II, XIV, 24).

Зауваження "відносно цієї справи підписані дві однакові таблиці" вказує, що одночасно був складений другий акт такого ж змісту, в якому стипулятором був Юлій Олександр, а промісором –

Касій Фронтин. Цей документ до нас не дійшов, а той екземпляр, що зберігся, належав, очевидно, Касію Фронтину.

І, нарешті, з угоди видно, що її сторони були римськими громадянами, бо стипуляція укладена в доступній лише для "cives Romani" формі і повинна була вимовляється неодмінно на латині. Згадку про це знаходимо у Гая: "що стосується наступного виду словесного зобов'язання: "Чи зобов'язуєшся урочисто дати? Зобов'язуюсь", то він притаманний римським громадянам; інші ж види зобов'язань відносяться до загальнонародного права і застосовуються між усіма людьми – як між римськими громадянами, так і між переґрінами" ("sed haec quidem verborum obligatio "Dari Spondes? Spondeo", propria civium Romanorum est; Ceterae vero iuris gentium sunt, itaque inter omnes homines, sive cives Romanos, sive peregrinos") (Gai. III, 93).

З двох учасників цього кредитного товариства банкірською діяльністю, поза всяким сумнівом, займався Юлій Олександр. Це підтверджується не лише тим, що свою половину кредитної суми він надав частково позиковими розписками, а й іншими, що дійшли до нашого часу контрактами, серед яких згадується і його ім'я. Зокрема, тим же 167 роком датована табличка, в якій розміщений текст договору збереження між означеним Юлієм Олександром і Люпусом Карентом: "В третє консульство Вера і Квадрата за 4 дні до червневих календ, Люпус, син Карента, поклявся в тому, що отримав на збереження від Юлія Олександра 550 денаріїв, які він повинен повернути без будь-яких суперечок. Складено в Альбурні Великій". "Vero III Quadrato cons. IIII Kal. Iunias denarios quinquaginta L commendatos Lupus Carentis dixit se accepisse et accepit a Iulio Alexandro, quos ei reddere debet sine ulla controversia. Actum Alburno maiori" (CIL. III, с. 949, № XII; 9, с. 200).

У "Корпусі латинських написів" приведений ще один документ, у якому згадується Юлій Олександр. Це договір позики в 70 денаріїв, які надав означений Юлій Олександр Олександрю, сину Каріка під 12 % річних ("in dies XXX centesimas", тобто одну соту кожних 30 днів) (CIL. III, с. 934, № V; 9, с. 200). Оскільки текст досить великий, а його зміст не дуже важливий для розкриття нашої теми, ми не приводимо цей документ повністю.

Отже, проаналізовані основні види господарських товариств у Стародавньому Римі, приділено особливу увагу кредитним компаніям. Розглянуто два типа останніх: товариство для надання морської позики, а також банківсько-кредитні товариства ("societas danistriae"). Характерною рисою останніх було те, що хоча б один з членів товариства професійно займався банкірською діяльністю. Банківсько-кредитне товариство укладалося шляхом вербальної угоди, в якій кожен його член виступав одночасно в ролі стипулятора і поручителя свого компаньйона. Для підтвердження словесної угоди укладався письмовий договір. До нашого часу дійшов один-єдиний письмовий контракт, укладений в Дакії в 167 році, який отримав в історичній літературі назву "Семигородський триптих". Аналіз цього документу сприятиме більш глибокому розумінню кредитно-банківських відносин у Стародавньому Римі.

Список використаних джерел

1. Соколовский П. Е. Договор товарищества по римскому гражданскому праву / П. Е. Соколовский. – Киев, 1893. – 304 с.
2. Kraut W. De argentariis et nummulariis commentatio / W. Kraut. – Gottingae, 1826. – 132 p.
3. Pagenstecher E. De literarum obligation et de rationibus, tam domesticis, quam argentariorum / E. Pagenstecher. – Heidelbergae, 1851. – 79 p.
4. Смирнов К. Банки и банкирский депозит в Риме / К. Смирнов. – Одесса, 1909. – 198 с.
5. Барон Юлиус. Система римского гражданского права. Выпуск первый. Книга I: Общая часть / Юлиус Барон. – М., 1898. – 244 с.
6. Чиларж К. Ф. Учебник институций римского права / К. Ф. Чиларж. – М., 1906. – 498 с.
7. Сайко М. М. До питання про типологію торгово-кредитних об'єднань у Стародавньому Римі в епоху пізньої республіки (III–I ст. до н.е.) / М. М. Сайко // Науковий вісник Буковинської державної фінансової академії: Зб. наук. праць. Вип. 3 (12) ч. 2: Економічні науки. – Чернівці: Технодрук, 2008. – С. 295–304.
8. Сайко М. М. Кредитні операції Societates vestigialium publicorum в античному Римі в епоху пізньої республіки і ранньої імперії (II ст. до н. е. – II ст. н. е.) / М. М. Сайко // Наука і освіта: крок у майбутнє. Матеріали VI Міжнародної наукової конференції "Кайндлівські читання" 29 квітня 2011 р. – Чернівці-Вижниця: Черемош, 2011. – С. 474–481.
9. Избранные латинские надписи по социально-экономической истории ранней Римской Империи. Подбор, перевод и комментарий Е. М. Штаерман // Вестник древней истории. – 1956. – № 2. – С. 185–220.

Михаил Сайко

КРЕДИТНЫЕ ТОВАРИЩЕСТВА В ДРЕВНЕМ РИМЕ

Статья посвящена изучению деятельности кредитных товариществ Древнем Риме. Определены основные типы хозяйственных объединений: полное товарищество, товарищество с ограниченной ответственностью, а также товарищество для осуществления какого-то одного вида деятельности. Рассмотрены устройство и деятельность кредитных товариществ по предоставлению морского займа, а также банковско-кредитных товариществ ("societas danistriae"), которые заключались для проведения одной операции – совместного предоставления кредита

клиенту. Проаналізовано содержание договора банковско-кредитного товарищества, дошедшего до нашего времени и получившего в исторической литературе название "трансильванский триптих".

Ключевые слова: кредитное общество, Древний Рим, "Трансильванский триптих", типы хозяйственных объединений, морской заем.

Myhaylo Saiko

CREDIT UNIONS IN ANCIENT ROME

The article is devoted to the study of credit unions' activity in ancient Rome. The basic types of economic associations are defined as such: general partnership, limited liability company, as well as company to perform a single activity. The mode and activity of credit unions with the grant of marine loan, and also, bank-credit unions ("societas danistriae") which were founded for one operation – a mutual loan to the client are considered. Content of banking and credit union contract which came to our time and got in historical literature as "transylvanian triptych" is analyzed.

Key words: credit union, ancient Rome, "transylvanian triptych", types of business associations, Maritime loan.

УДК 94 (492): 75"15"

Стефанія Ковбасюк

ДЕНЬ СВ. МАРТИНА У РАННЬОМОДЕРНИХ НІДЕРЛАНДАХ (1480–1580-ТІ): ТОПОСИ, НАРАТИВИ, ВІЗУАЛЬНІСТЬ

У цій статті аналізується трансформація культури і образу св. Мартіна, яка знайшла відображення у наративах, візуальності та популярній культурі ранньомодерних Нідерландів. Основна увага приділена трьом топосам в текстах і образах, пов'язаних з цим святом у народній традиції: милостині св. Мартіна, вину на день св. Мартіна, полюванню сліпих на кабана, як традиційному атрибуту "de Martinmass". Нове трактування властивих образу та культу св. Мартіна топосів стало наслідком поширення гуманістичних та реформаційних ідей у Нідерландах, що й призвело до включення та переосмислення, часто в негативному ключі, популярної традиції у новому соціокультурному контексті.

Ключові слова: св. Мартін, народна культура, Реформація, гуманізм, візуальність.

На сучасному етапі розвитку історичної науки з'являється дедалі більше досліджень, присвячених взаємодії між популярною та "вченою культурами". І це не можна назвати випадковим, адже для розуміння соціальних і культурних процесів в суспільстві певної епохи важливим є не лише дослідження явищ високої або "вченої" культури – таких, як Відродження чи гуманізм, але й їх рецепція та відтворення в рамках "низької" або ж популярної культури [1, р. 73]. Саме тому цю статтю присвячено аналізу свята св. Мартіна, оточеного численними народними традиціями та уявленнями, його еволюції у новому соціокультурному контексті, створеного явищами "високої" культури – гуманізмом та Реформацією.

День св. Мартіна (316–397 рр.), єпископа Турського, що святкувався 11 листопада дуже швидко, вже в VI ст. був включений до аграрного календарного циклу і народну традицію, у ході чого церковне свято доповнювалося багатьма новими елементами: факельної процесією, святом молодого вина тощо.

Якщо упродовж середніх віків народна традиція залишалася за рамками наративів, й існувала лише в усній формі, як і більша частина народної культури [2, с. 70], то вже в пізньому Середньовіччі і в ренесансну епоху зустрічаємо багато згадок і описів дня св. Мартіна. Більшість як наративних, так і візуальних джерел походять з германських країн, зокрема, з Нідерландів.

Тому саме на нідерландському матеріалі проаналізуємо трансформацію культури і образу святого, яку він пережив у ренесансну епоху, і яка відобразилась у джерелах. Для досягнення цієї мети, слід відповісти на низку запитань: яким був новий соціокультурний контекст "Martinmass" (так називали день св. Мартіна у більшості країн Європи), і чим він визначався; як взаємодіяли між собою народна традиція, наративи і візуальність; і, нарешті, які були зміни, як в образі св. Мартіна, так і у його культурі, і що до них призвело? Відповідаючи на поставлені питання, зосередимося на трьох основних топосах пізньосередньовічного свята св. Мартіна: милостиня, подана святым